

better or worse types of temperament, each of them has its positive qualities, each type of temperament has the potential both physiological and psychological, which promotes the adaptive capacity of students, so the main effort in determination of temperament should be aimed at reasonable use of his best sides and leveling the negative facets and a partial management. It is established that on the basis of results of determination of the psychodynamic typology of individuals can significantly increase an adequate psychological analysis of a particular individual, its behavior and activities of pedagogues and psychologists of the institution and will be found practical steps in planning corrective and preventive work with future medical workers.

Key words: temperament, types of temperament, extroversion, introversion, neuroticism, method B.Tsukanova.

УДК: 159.938

Савченко Т. Л.

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ВЧИТЕЛІВ

Савченко Т. Л. Визначення основних психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів. У статті подано результати психодіагностичного дослідження, спрямованого на визначення психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів. Отримані результати були перевірені за допомогою регресивного аналізу. Встановлено, що найвагомішими є чотири чинники: шкала ціннісних орієнтацій, самоефективність, зовнішня негативна мотивація, шкала поглядів на природу людини. Ці чинники впливають на професійне самоздійснення вчителів, яке, у свою чергу, є вершиною самореалізації та розкриття творчого і духовного потенціалу людини. Очевидно, що до обраних методик входять показники, які можна розглядати в якості виражених чинників професійного самоздійснення учителів.

Ключові слова: самоздійснення, професійне самоздійснення вчителів, чинники професійного самоздійснення, регресійний аналіз.

Савченко Т. Л. Определение основных психологических факторов профессионального самоосуществления учителей. В статье представлены результаты психодиагностического исследования, направленного на определение психологических факторов профессионального самоосуществления учителей. Полученные результаты были подвергнуты регрессионному анализу. Установлено, что наиболее существенными оказались четыре фактора: шкала ценностных ориентаций, самоэффективность, внешняя негативная мотивация, шкала взглядов на природу человека. Эти факторы влияют на профессиональное самоосуществление учителей, которое, в свою очередь, представляет собой вершину самореализации и раскрытия творческого потенциала человека. Очевидно, что отобранные методики содержат показатели, которые можно рассматривать в качестве проявленных факторов профессионального самоосуществления учителей.

Ключевые слова: самоосуществление, профессиональное самоосуществление учителей, факторы профессионального самоосуществления, регрессивный анализ.

Постановка проблеми. У межах виконання теми НДР “Психофізіологічне забезпечення професійного самоздійснення фахівця в умовах соціально-економічних перетворень”, розпочату у 2016 році, нами проведено експериментально-теоретичне дослідження, для визначення основних чинників, закономірностей, шляхів і умов професійного самоздійснення.

Досліджуючи життєвий шлях людини, ми звикли аналізувати його з точки зору успішної реалізації індивідом своїх життєвих планів і цілей. У сучасній психології ця реалізація стала розглядатися під терміном “самоздійснення”. Самоздійснення людини, як багатогранне поняття, можливе у різних сферах життя. Наразі нас цікавить професійне самоздійснення індивіду. Одне з найважливіших видів життєвого самоздійснення, професійне самоздійснення характеризується високим рівнем розкриття особистісного та професійного потенціалу, розвитком здібностей з широким використанням професійного досвіду та здобутків у професійній діяльності. Ще одним важливим аспектом дослідження проблеми самоздійснення вчителів, є те, що поняття його механізмів, сприятиме свідомому саморозвитку педагога, що, у свою чергу, впливає на виховання і розвиток нового покоління. Розуміння психологічних алгоритмів допоможе вчителю не тільки розкрити свій власний потенціал, досягати вищих результатів у професійному житті, але й також розкривати потенційні можливості своїх учнів і ефективніше впливати на їхній розвиток.

Методики та результати дослідження. Психодіагностичне дослідження було розпочате нами ще у 2014 році і здійснювалося у межах Всеукраїнського експерименту «Психолого-педагогічні засади інноваційних технологій розвитку особистості». У ньому взяли участь вчителі Ліцею № 38 ім. В.М. Молчанова Шевченківського району м. Києва (46 вчителів, 30 з яких пройшли повторне дослідження через рік), Загальноосвітньої школи № 263 Деснянського району м. Києва (30 вчителів), Києво-Печерського ліцею № 171 «Лідер» (37 вчителів), Дніпропетровського обласного ліцею-інтернату (9 вчителів), Львівського фізико-математичного ліцею (20 вчителів), Долинської гімназії №1 (27 вчителів), Комарівського навчально-виховного об'єднання (14 вчителів). Всього у дослідженні взяли участь 183 вчителів.

Під час дослідження було використано наступні методики:

1. Опитувальник професійного самоздійснення;
2. Самоактуалізаційний тест Е. Шострома (САТ);
3. Шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема;
4. Мотивація професійної діяльності, методика К. Замфір у модифікації А. Реана.

Результати попередніх теоретико-експериментальних досліджень, їхнє узагальнення й аналіз отриманих результатів представлені у попередніх статтях [1-3]. На цьому етапі дослідження ми визначали чинники професійного самоздійснення, використовуючи лінійний регресійний аналіз (метод Stepwise). Регресивний аналіз показав, що обрані методики містять показники, які можна розглядати в якості виражених чинників професійного самоздійснення фахівців.

Ми побудували регресійні моделі для трьох узагальнених показників «Опитувальника професійного самоздійснення фахівців» з показниками усіх використаних психодіагностичних методик. Цими показниками є такі:

- загальній рівень професійного здійснення вчителів;
- рівень внутрішньопрофесійного самоздійснення;
- рівень зовнішньопрофесійного самоздійснення.

Визначення загальних чинників професійного самоздійснення вчителів середніх загальноосвітніх шкіл. Результати обробки даних для визначення чинників загального рівня професійного самоздійснення вчителів можна побачити у Таблиці 1.

Таблиця 1

Регресійна модель предикації «загального рівня професійного самоздійснення» вчителів показниками психодіагностичних методик

Модель	R	R ²
1	0,43	0,19
2	0,57	0,32
3	0,67	0,45

Предиктори: 1) шкала ціннісних орієнтацій; 2) № 1 та самоефективність; 3) №№ 1-2 та зовнішня негативна мотивація.

Примітки: показник № 1 отримано за Самоактуалізаційним тестом; № 2 – за Шкалою самоефективності; № 3 – за тестом «Мотивація професійної діяльності».

За результатами, наведеними у Таблиці 1, видно, що **«шкала ціннісних орієнтацій»**, яка визначає, якою мірою людина поділяє цінності, властиві особистості, що самоактуалізується, утворює блок цінностей, які набувають реалізації в поведінці, необхідній для здатності організувати і здійснити власну діяльність для досягнення певної мети. Високий бал за шкалою характеризує високий ступінь самоактуалізації. Отже, шкала ціннісних орієнтацій справляє найбільш виражений вплив на можливість професійного самоздійснення, що доводиться наявністю досить високого коефіцієнта множинної регресії $R=0,43$ та кількості поясненої дисперсії $R^2=0,19$. Отримані результати в цілому узгоджуються з існуючими уявленнями, що саме без шкали ціннісної орієнтації, котра зумовлює подальший зміст діяльності, неможливий такий особистісно-професійний феномен, як професійне самоздійснення.

Наступним за значущістю чинником загального професійного самоздійснення вчителів виявилася **«самоефективність»** – $R=0,57$; $R^2=0,32$. Самоефективність ми розуміємо як систему суб'єктивних уявлень про здатність успішно діяти в конкретних ситуаціях, яка має оцінний характер і забезпечує регуляцію дій, спрямованих на досягнення певних цілей за рахунок формування суджень про свою здатність успішно вирішити поставлені завдання. Отже, самоефективність також справляє вагомий вплив на можливість професійного самоздійснення.

Третім чинником досягнення фахівцем загального високого рівня професійного самоздійснення виявився показник **«зовнішня негативна мотивація»**, яку визначали за тестом «Мотивація професійної діяльності». Зовнішня негативна мотивація у цьому випадку пов'язана із зовнішніми обставинами, що виявляються у вигляді страху покарання чи осуду з боку керівництва, співробітників і оточуючих взагалі – $R=0,67$; $R^2=0,45$.

Результати обробки емпіричних даних для визначення чинників **рівня внутрішньо-професійного самоздійснення** вчителів подані у Таблиці 2.

Регресійна модель предикації «рівня внутрішньо-професійного самоздійснення» вчителів показниками психодіагностичних методик

Модель	R	R ²
1	0,53	0,28
2	0,61	0,38
3	0,68	0,47

Предиктори: 1) самоефективність; 2) № 1 та шкала ціннісних орієнтацій; 3) №№ 1-2 та зовнішня негативна мотивація.

Примітки: показник № 1 отримано за Шкалою самоефективності; № 2 отримано за Самоактуалізаційним тестом; № 3 – за «Мотивація професійної діяльності».

Як видно з Таблиці 2, найвагомим чинником рівня внутрішньо-професійного самоздійснення вчителів виявилася **«самоефективність»**. Вищенаведені результати свідчать про наявність у фахівців високого рівня самоефективності. Самоефективність розглядається як впевненість людини щодо її здатності організувати і здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної мети. Ми бачимо, що вона найбільш виражено впливає на **рівень внутрішньо-професійного самоздійснення**, що доводиться наявністю високого коефіцієнта множинної регресії $R=0,53$ та кількості поясненої дисперсії $R^2=0,28$.

На другому місці знаходиться **«шкала ціннісних орієнтацій»**, де коефіцієнт множинної регресії становить $R=0,61$; $R^2=0,38$.

На третьому місці знаходиться **«зовнішня негативна мотивація»**, яка пов'язана з покаранням або заохочуванням – $R = 0,68$; $R^2 = 0,47$.

Отже, з отриманих емпіричних результатів видно, що істотною передумовою високого рівня внутрішньо-професійного самоздійснення фахівця, який характеризує його професійне самовдосконалення, спрямоване на підвищення професійної компетентності та розвиток професійно-важливих якостей, є його всебічна здатність до інтеграції власних когнітивних, соціальних та поведінкових компонентів задля здійснення цілеспрямованої та результативної професійної діяльності.

Результати обробки даних для визначення чинників **рівня зовнішньо-професійного самоздійснення** вчителів можна побачити у Таблиці 3.

За результатами отриманих емпіричних даних було побудовано 4 регресійні моделі. Усі вони виявились достатньо інформативними, і, мали такі показники: тах значення коефіцієнта множинної регресії $R=0,70$; тах значення кількості поясненої дисперсії $R^2=0,50$.

Як видно з Таблиці 3, найвагомим чинником **рівня зовнішньо-професійного самоздійснення** вчителів виявилася **«шкала ціннісних орієнтацій»**. Ціннісні орієнтації ми розуміємо як ідеологічні, політичні, моральні, естетичні й інші основи оцінок суб'єктом навколишньої дійсності та орієнтації. Це також засіб диференціації об'єктів індивідом відповідно до їхньої значущості.

Високий вплив шкали ціннісних орієнтацій доводиться наявністю доволі високого коефіцієнта множинної регресії $R=0,47$ та кількості поясненої диспер-

сії $R^2=0,22$. Вищенаведені результати свідчать, що наявність у фахівців чітко структурованої шкали ціннісних орієнтацій – вміння розставляти пріоритети, визначати першочергові і другорядні чинники, необхідні для досягнення певної мети – найвираженіше впливає на **рівень зовнішньопрофесійного самоздійснення**.

Таблиця 3

Регресійна модель предикації «рівня зовнішньопрофесійного самоздійснення» показниками психодіагностичних методик

Модель	R	R^2
1	0,47	0,22
2	0,59	0,35
3	0,66	0,44
4	0,70	0,50

Предиктори: 1) шкала ціннісних орієнтацій; 2) № 1 та зовнішня негативна мотивація; 3) №№ 1-2 та шкала поглядів на природу людини; 4) №№ 1, 2, 3 та самоефективність.

Примітки: показник № 1 отримано за Самоактуалізаційним тестом; № 2 – за Шкалою самоефективності; № 3 отримано за Самоактуалізаційним тестом; № 4 отримано за Шкалою самоефективності.

На другому місті перебуває «**зовнішня негативна мотивація**», пов'язана з острахами осудження і покарання, де коефіцієнт множинної регресії становить – $R=0,59$; $R^2=0,35$.

На третьому місті – «**шкала поглядів на природу людини**», яка відображає позитивне ставлення до людей, симпатію до них, віру в могутність людських можливостей, або, навпаки, негативне ставлення. Коефіцієнт множинної регресії – $R=0,66$; $R^2=0,44$.

На четвертому місті виявилася «**самоефективність**», коефіцієнт множинної регресії становить $R=0,70$; $R^2=0,50$.

Висновки

Нами представлені результати психодіагностичного дослідження, спрямованого на визначення психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів. Отримані результати були перевірені за допомогою регресивного аналізу. На підставі регресивного аналізу за силою впливу ми визначили наступні чинники:

1. Найвагомим та найінформативнішим чинником загального та зовнішньопрофесійного рівня професійного самоздійснення виявилася **шкала ціннісних орієнтацій** фахівця ($R=0,43$; $R^2=0,19$; та $R=0,47$; $R^2=0,22$ відповідно). Тобто, можна стверджувати, що людина, яка самоздійснюється, утворює блок цінностей, які набувають реалізації в поведінці, необхідній для здатності організувати і здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної мети.
2. Наступним за інформативністю чинником, що разом з шкалою ціннісних орієнтацій обумовлює високий загальний рівень професійного самоздійснення є **самоефективність**. Безпосередньо вона виходить на перший

план у формуванні рівня внутрішньо професійного самоздійснення вчителів ($R=0,53$; $R^2=0,28$) і займає друге місце у формуванні загального рівня професійного самоздійснення ($R=0,57$; $R^2=0,32$). Четверте місце самоефективність посідає у формуванні зовнішньо професійного рівня самоздійснення.

3. Третє місце за впливом на рівень професійного самоздійснення має **зовнішня негативна мотивація**. Вона пов'язана із зовнішніми обставинами, які виявляються у вигляді страхів покарання чи осуду з боку керівництва, співробітників і оточуючих взагалі. Отже, саме зовнішня негативна мотивація виходить на друге місце серед предикторів, які відповідають за формування рівня зовнішньо професійного самоздійснення ($R=0,59$; $R^2=0,35$), і на третє місце у формуванні загального ($R=0,67$; $R^2=0,45$) та внутрішньо професійного ($R=0,68$; $R^2=0,47$) рівнів самоздійснення відповідно.
4. Суттєвим чинником рівня зовнішньо професійного самоздійснення є **шкала поглядів на природу людини** ($R=0,66$; $R^2=0,44$), яка відображає позитивне ставлення до людей і вимірює ступінь конструктивності поглядів на природу людини, здатність переживати теперішній момент свого життя у всій його повноті, відчувати нерозривність минулого, сьогодення і майбутнього.

Отже, усі ці чотири чинники – шкала ціннісних орієнтацій, самоефективність, зовнішня негативна мотивація, шкала поглядів на природу людини – впливають на професійне самоздійснення вчителів, яке, своєю чергою, є вершиною самореалізації та розкриття творчого і духовного потенціалу людини.

Перспектива подальшого дослідження полягає у розробці практичних підходів, спрямованих на розробку методологічної бази, яка сприятиме самоусвідомленню вчителями глибинних механізмів, котрі впливають на їхнє професійне самоздійснення. Це в свою чергу сприятиме професійному розвитку і безпосередньому самоздійсненню вчителів.

Список використаних джерел

1. Савченко Т.Л. Професійне самоздійснення вчителів середніх загальноосвітніх закладів. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том V: Психофізіологія. – Випуск 14. – К., 2014. – С. 251-257.
2. Савченко Т.Л. Психофізіологічні особливості професійного самоздійснення вчителів-предметників. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том V: Психофізіологія. – Випуск 15. – К., 2015. – С. 209-216.
3. Савченко Т.Л. Психологічне сприяння психофізіологічному забезпеченню професійного самоздійснення фахівця в умовах соціально-економічних перетворень. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том V: Психофізі-

ологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Випуск 16. – К., 2016. – С. 144-149.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Savchenko T.L. Profesiynе samozdiysnennya vchyteliv serednikh zahal'noosvitnikh zakladiv. Aktual'ni problemy psykholohiyi: Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi imeni H.S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. Tom V: Psykhofiziolohiya. – Vypusk 14. – К., 2014. – S. 251-257.
2. Savchenko T.L. Psykhofiziolohichni osoblyvosti profesiynoho samozdiysnennya vchyteliv-predmetnykiv. Aktual'ni problemy psykholohiyi: Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi imeni H.S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. Tom V: Psykhofiziolohiya. – Vypusk 15. – К., 2015. – S. 209-216.
3. Savchenko T.L. Psykhologichne spryuannya psykholohichnomu zabezpechennyu profesiynoho samozdiysnennya fakhivtsya v umovakh sotsial'no-ekonomichnykh peretvoren'. Aktual'ni problemy psykholohiyi: Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi imeni H.S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. Tom V: Psykhofiziolohiya. Psykhologiya pratsi. Eksperymental'na psykholohiya. – Vypusk 16. – К., 2016. – S. 144-149.

Savchenko T.L. Determination of the main psychological factors of professional self-realization of teachers. The article presents the results of a psychodiagnostic study aimed at identifying the psychological factors of professional self-realization of teachers. The results obtained were verified using regression analysis. Found that the most important are four factors: scale of value orientations, self-efficacy, external negative motivation, scale of views on the nature of man. These factors influence the professional self-realization of teachers, which, in turn, is the summit of self-realization and disclosure of the creative and spiritual potential of a person. It is obvious that the selected methods include indicators that can be considered as the expressed factors of professional self-realization of teachers.

Key words: self-fulfillment, professional self-fulfillment of teachers, factors of professional self-fulfillment, regression analysis.

УДК 159.923

Сердюк Л.З

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

Сердюк Л.З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості. У статті розглядається феномен психологічного благополуччя особистості як інтегральне утворення, що виражається в ступені її орієнтації на реалізацію основних компонентів свого позитивного функціонування, яка суб'єктивно сприймається як задоволеність собою та своїм життям. Встановлено, що психологічне благополуччя особистості пов'язане із ціннісно-смісловими орієнтаціями (життєвими цілями, процесом життя, результативністю життя) та життєстійкістю особистості.

Ключові слова: психологічна безпека, психологічне благополуччя, внутрішні ресурси, особистий потенціал.

Сердюк Л.З. Структура и функция психологического благополучия личности. В статье рассматривается феномен психологического благополучия личности как интегральное